

Ang Tawo Nga Nangita Sa Kasingkasing Sa Habagat Sugilanon ni Omar Khalid

NAMAT-AN ko siya nga piskay ug puno sa kinabuhi. Kini sukwahi sa akong nasaksihan kaniya sa milabayng buntag. Tingali may alibyo ang iyang samad nga akong gipanghampolan sa lapyong mga salibunhon. Wa ko siya tandoga sukad sa iyang paghibutho nga samaron ug puno sa mga pangos. Nagtuo ko nga ang pagtukbil kaniya sa maong panghitabo dili makaayo. Ang maong kasinatian may iya ra unyang dapit sa kahamol sa tawo nga angay iasoy sa tukmang higayon. Kon unsa man, nagtuo ko nga kini sama sa tanghaga nga gikipi sa dagat.

Layo ang latos sa iyang panan-aw samtang naglantaw lahos sa bentana sa payag; milawig sa nagrumpi nga dagat... gidagsa sa dapit nga dili na maabot sa akong pangagpas... nagbilig hagit nga kanunayng nagtunol og kalibog sa buot magpakisusi. Nahimong pangutana ang iyang pag-abot ning akong payag daplin sa baybayon kay wala man siyay gikasugilon kanako. Natugkad ko nga ang tawo usa ka anod sa kapalaran apan niini, siya way gikasugilon.

"Ania ang imong pamahaw," gitandog ko ang iyang paghitiltil sa kahilom nga nag-akbo sa salingkamot sa tamboanan.

Mipasalamat siya ug gikab-ot ang pagkaon. Miyaka siya sa salog nga nag-igno nga di hisagi-rohan ang dakong samad sa iyang paa nga gibugkosan kog dughit nga saguran. Miping-it ang iyang nawong samtang mipugos pagbakyaw sa iyang mga bukton nga nagan-os sa pangog ug bun-og.

"Ang imong pag-atiman kanako nakahasol kaayo sa imong kinabuhi." Gihanggop niya ang lugawng lanot nga gitambawan kog diyotayng una sa ginamos. Nalipay kong sa unang higayon, giganagan siyang mikaon.

"Unta og nakalusad pa ako, makasuwa unta ikaw ug til-ogon. Apan kining kulyada maoy mabasol."

"Ayaw kanag hunahunaa, Iyo—"

"Berto. Berto Magpayo."

Miyango-yango siya. Unya gidumol na usab sa iyang baba ang ngabil sa yahong nga nahiphip sa lugaw.

"Misayo kog mata aron mahuktan ang pukot. Maayo na lang manaksay karon mentras naghasi kining hangin." Gilikayan ko nga susihon ang

iyang ngalan. Gipaabot ko nga ang tawo mosumpay ug mohukas sa iyang tinagoan. Apan kay wa man siyay gikatubay, mipuno ko: "Ang imong paghiabot sa Punta Cruz usa ka pangutana. Wala kay gikasugilon niini."

Nahilom siya. Ingon sa diha siyay gihagpat sa iyang kaisipan nga nawani sa iyang pagsilibudhay. Bisan ang nag-irog nga taobon didto sa awo nga giatngan sa mga mananaksay og gisaw, wa makakighod sa bugno sa pagbati nga tingali anaa karon naglungkaob sa iyang dughan. Nanghupaw siya ug nakuwadro pagbalik ang iyang bayhon sa bukas nga tamboanan. Gilantaw niya ang nagbukal nga dagat. Sa tabok, makita ang Isla Gimbawian nga giulang sa luag nga dughan sa bukana nga nag-unlan sa piliw sa Punta Cruz. Walay makita bisan usa ka mamamasol nga nagpalawod tungod sa kalisang sa habagat. Nabati ko ang kusog nga tinapya-tapya sa dagat nga giduot sa hawon ug taobon.

USA kadto ka kaadlawon sa akong pagpangitang sa kantil. Nagtaghoy-taghoy akong namugsay pauli samtang girumbo ang parola sa Dakong Bato nga maoy tungdonon sa mga mananagat nga mamauli panahon sa kagabhion.

Nalipay kong naghunahuna nga nakadawi og mamsa kay kon pananglit motira na usab ang habagat sa Negros nga nahimong tultolonon sa panahon matag tuig, aduna akoy makuot-kuot. Misugod na niadto og liso ang hangin nga maoy kaaway sa mga mananagat ning among balangay.

Lisod pangitangan ang bukana sa Punta Cruz kon tinghabagat kay ianod ang batoan sa kitang kon hampakon sa bawod. Bansada ang bukana kon tingkulyada gawas nga tugaw kaayo ang dagat. Ang mga mananagat mapugos og dayo sa isla kay kini salipod ug isdaanon.

Si Anong nanapit unta nako nga molawig ngadto sa Gimbawian. Apan gibalibaran ko siya sa katarongan nga naahag na sa tamasok ang kasko sa akong sakayan. Dinhi lang una ko managinot sa bukana, giingnan ko siya.

Maayo ra gayong wa ko mahingag og kuyog nilang Anong nga nanayo ngadto sa Gimbawian kay nabaniog ang balita nga gisulong kuno sa mga sundalo ang isla nga gituohang gisalagan sa mga rebelde. Igo-igo lamang ang kamad-an sa isla apan kini nahimong tagutong sa pundok. Napukan ang mga rebelde sa panggubatan apan sila midaog sa diwa. Napaslag ang kalinaw sa dapit nga maoy gisaligan sa mga mananagat sa Punta Cruz ug sila si Anong wa igdungog. Nagtuo ako nga napagan sila sa panagsangka nga mikalas og daghang kinabuhi. Gawas sa maong taho, wa nay balita nga nagtuki bahin niini. Ang panagsangka nahimo

na lamang kabahin sa kasaysayan sa dapit nga ang pagatpatan sa isla lamang ang makasugid. Bisan ang habagat nga nagtultol paghapit sa dapit way gikaasoy sa mangilngig nga hitabo.

Nagpahigad ang akong sakayan nga naglikay nga masangad ang sag-od sa takot simpig sa parola sa Dakong Bato sa dihang may nakita akong sakayan nga nagpundo nga daw nagpalaban sa mahait nga kabatoan sa pangpang. Ang sinipit niini nagkuma sa batong lunggan nga gitarokan sa parola. Ang tumoy sa pisi didto gipakgot sa pamawong sa sakayan nga nagpugong nga dili ianod balik sa lawod.

Kalit akong gipiog sa kakulba nga naglantaw sa sakayan. Ngitngit pa apan sinati nako ang lus-aw nga bulok-asul nga budlis-budlis bisan pag wa ko na makita ang pintal sa kuberta. Kang Anong kini! Apan hain si Anong? Ang kalibog ug kabalaka nagsungag sa akong kahiladman.

Giariya ko ang akong sinipit ug inanayng gipatagustos ang pisi. Ang pundo nga nakasarap og guang lig-ong mipugong sa sakayan. Giligwatan ko ang ulin aron batokan ang kusog nga kinabya sa dagat nga mugna sa linamba sa balod nga midumog sa pangpang sa Dakong Bato. Gikabingan ko sa tukon ang palahos sa sakayan ni Anong sa pamasin nga dili malastar sa hawon. Gilaod sa laing pisi ang masigkasakayan. Apan dili si Anong ang akong nasagap didto sa luwang nga hapit na saopi sa hinubigon! Usa ka tawo nga samaron, walay bisan diyotayng salimbong, walay panimuot nga sukad, wa ko pa ikahibalag.

Ang kaluoy nagbutad kanako sa pagbalhin kaniya sa akong sakayan. Gibuhian ko ang sakayan ni Anong nga dali sab kaayong gisantak sa sulog paingon sa lawod.

Karon, ang tawo nahimong binuhat nga walay ngalan sa suok sa akong payag. Kon kinsa siya, ako wala niya suginli.

"UNSAY balita sa kagubot didto sa Gimbawian, Iyo?" tul-id ang iyang pangutana nga mikab-ot sa katugnaw sa kabuntagon.

"Namingaw ang isla. Napayhag ang kuta sa mga rebelde human hulgi og bomba sa militar. Nahimo kining dapit sa wa ikalubong nga mga minatay." Gilut-od ko ang yahong ug gihangwat aron dad-on didto sa panghugasan.

Wala siya motingog. Nasigpatan kong gilantaw niya pagbalit ang bukana sa Punta Cruz nga karon namuway sa balod nga nakigharong sa kapintas sa habagat. Ang iyang apapangig mibantok ug nakita ko ang paghugot sa iyang ngabil. Wala siyay timik nga nagpaminaw sa naglinugapak nga baybayon. Ang kasuko sa habagat sa Agosto iyang

nasaksihan.

"Unsang hangina kini, Iyo?" nangutana siya samtang naglino ako sa iyang gikan-an. Ang iyang laghaw nga tingog mikuyog sa kisaw sa mga balod.

"Habagat."

"Unsay mahimong kahinguhaan karon sa mga mananagat nga ania kining hangin?" natataw ko ang kahingawa sa ganay sa iyang tingog. Ug kay wa man akoy gikatubag, siya mipadayon: "Unsay atong makitang kaayohan sa dapit nga gasa sa kagamhanan?"

Wa ko motubag. Gipasagdan ko siya sa pangutana nga mituhop sa akong kahiladman. Ang Punta Cruz way damgo, way pangandoy. Ang mga mananagat naanad na sa kaparat sa dagat. Dinhi, ang kinabuhi sa tawo gikahalad na sa dagat. Dinhi, ang tawo daw kabahin sa taob, hunas; hunas, taob. Dinhi, ang dagat maoy usa ka basahon; naglitok sa pinulongan nga gitamdan sukad pa sa among unang mga ginikanan. Usahay, ang dagat manggihatagon. Usahay, hakog. Apan bisan pa, ang dapit malinawon nga nagpahimulos sa yanong kinabuhi.

Ang iyang pangutana nag-abyog og liboan ka mga kalibog sa akong pangisip. Tinuod, ang Punta Cruz usa ka dapit nga nataligam-an sa panahon. Lahi sa lungsod nga nagsapot kanunay sa kalipay sa kalag.

"Ug ang Punta Cruz nakontento? Samtang sa pikas tampi... sa laing mga baybayon, ang tawo nagkaon sa kabuhong ug katagbaw sa kinabuhi..."

"Ang tawo sa yuta walay mahimo. Kita ubos sa usa ka kagamhanan. Angay nga makontento sa unsay anaa." Gikab-ot ko ang upos sa inunay nga gisuksok sa lugpit sa bungbong ug giduom.

"Aduna kitay mahimo, Iyo. Usbon ta ang hulagway sa katilingban. Kita maoy mousab niini alang sa atong mga anak."

Nahimalingka ko. Wa ko ikahimuot kining iyang gisulti. Nganong tugawon man ang kamalinawon sa Punta Cruz? Ang mga mananagat nagpakabuhi nga malinawon. Apan kining tawo nga nagsandig sa katarongan nga iyang nakit-an may tinguhang mousab sa nawong ning among dapit.

"Ang Punta Cruz nakapasig-uyon sa habagat... ug kini nabuhi sa maong paagi. Nganong ikaw dili mosalindot sa napalgang prinsipyo? Mokuyog ka sa huros sa hangin. Sama sa habagat..." Gitutho ko ang gimaskadang tabako didto sa gawas.

"Napukan diay kamo sa habagat!" matod niya sa gusbat nga panagway.

"Unsa kana?"

"Ang habagat may kapukanan kon pangitaon mo ang iyang kasingkasing."

"Dili mahimong batokan ang habagat. Malipoton kini. Bisan ang dagat wa pa masayod unsaon kini pagharong. Dagatnon ako ug nasayod nga ang habagat angayng pasagdan sa iyang kabangis."

"Dili, Iyo. Mahimo ninyong batokan ang habagat. Mahimo kon tinguhaon. Oo, mahimo..."

Wa ko hisabti ang iyang gipanulti. Ako walay tinguha nga mokalawat sa iyang hunahuna. Apan sa hilom gidayeg ko ang iyang kamahayagon. Ang batan-on may luna sa iyang katilingban kun sa unsa mang butang balaanon nga siya lamang ang nagtipig. Apan kini lapsaw sa akong panabot.

Nanaog ko ug mipaingon sa dakong punoan sa bituon diin nagbitay ang akong pukot.

GIKAHIBULONG sa balangay ang iyang paghiabot. Ang akong payag nahimong unod sa pakisusi sa mga molupyo. Naglabi ang pangutana kon kinsa kining hitsuraan nga tawo nga mikuyog kanako pagpuyo. Gihupay ko ang ilang kabalaka nga ang ilang nakita usa ka di iglayong paryente sa namatay kong kapikas. Kini mibakasyon ug nakaayon sa huyuhoy sa baybayon. Si Maning, pamakak ko kanila sa tinuod niyang ngalan, tawong mahigalaon ug nahigugma sa kinabuhing dagatnon. Nakakaplag og kagubot sa siyudad ug nakahukom nga anhi magpalabay sa panahon, hinubay ko kanila.

Nahiayon ang tawo sa ngalan nga gibunyag ko kaniya. Nadayag ang iyang kaambongan dihang nagpaawot ug namarbas. Wa ko na tinguhaa nga masayod pa sa gikumkom niyang tinagoan. Iya na sa kasaysayan ang pagsusi kon kinsa siya ug diin gikan.

Nahikatawa ko dihang usa ka hapon sa Mayo, nalantawan kong may kauban siyang dalaga nga nanglibod didto sa lapyahan. Matahom ang dalaga ni Kompare Imong ug walay ulitawo nga wala mangindahay sa iyang pahiyom.

Mingaw ang baybayon kay wala pa makatakas ang mamungsoray didto sa danghiligan. Nagpaddinguldingol lang kong wala magkabana kanila

samtang nanastas sa gabok nga bahayan sa akong taksay. Nanglingkod sila sa akong sakayan nga nagdungas sa baybayon.

Usa ka gabii sa dihang kami nanghigda, siya miingon kanako:

"Iyo, nahigugma ako."

"Kasaligan si Minda, Maning."

"Apan dili ako angay sa kinabuhing minyo. Luhag kaayo ang akong kalag... ang akong kinabuhi may laing rumbo. May nagtinguha sa akong anino."

Gihinubayan ko siya sa nahitabo sa akong pagtugbong sa lungsod. Ang mga tawo sa merkado nagubot kay dihay usa ka kompaniya sa mga sundalo nga nangita sa pangulo sa mga rebelde nga kuno nakaikyas niadtong pagpuhag sa Gimbawian. Apan niini, siya wa maggunok. Ug sa dihang buntogon na unta ako sa katulogon, siya miingon: "Mobiya ako dinhi sa Punta Cruz."

"Ngano, Maning? Nasalta ang akong tingog nga mipasaw sa akong duka.

"Di ko buot nga matugaw ang inyong kamalinawon. Akoy tawo nga may natan-awng kaayohan diha sa pakigbisog. Ug usab ang akong gugma..."

"MOLAWIG ka na?" Gibira ang akong panuni sa kahingawa. Tangkod na karong usa ka tuig sukad sa iyang paghiabot kay ania na man usab ang habagat.

"Gikinahanglan, Iyo Berto."

"Ug talikdan mo ang imong gugma?"

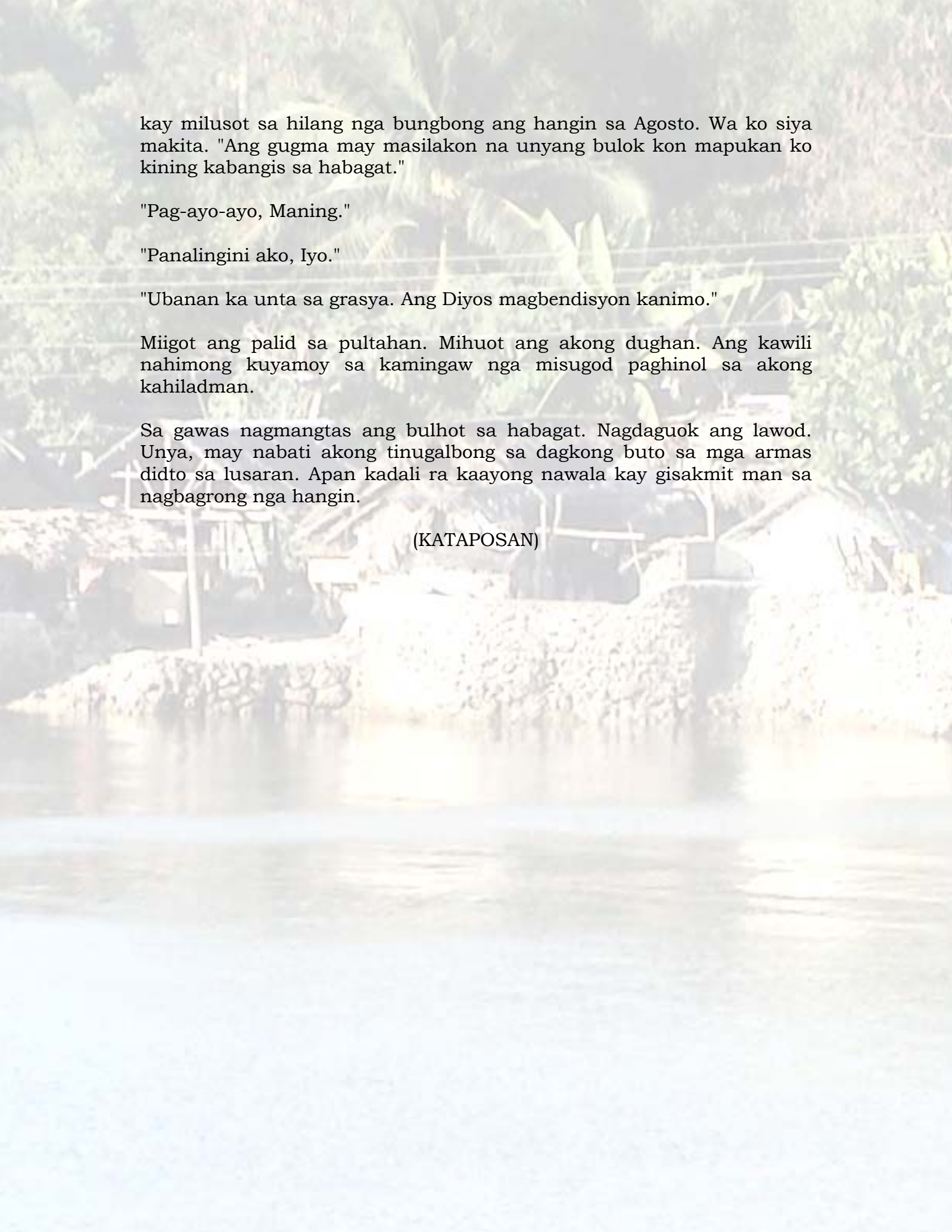
"Kana may panahon ra unya kon ako mahibalik."

"Ang sakayan ako nang gilusad sa lapyahan. Tua didto ang imong balon. Tua na usab ang bugsay. Apan ang paingnan maoy usa ka pangutana nga wa mo matubag."

"Pangitaon ko ang kasingkasing sa habagat. Buntogon ko kini aron ang kalibotan magpuyo sa kahusay ug hawa sa panaog-daog."

"Dili mo mapukan ang habagat. Anugon ang kinabuhi ug kabatan-on."

"Ang kamatayon usa ka butang natural. Dili kahadlokang labi nag tungod ug alang sa katarong." Ang lamparilya nga nagbitay sa haligi napad-ok

kay milusot sa hilang nga bungbong ang hangin sa Agosto. Wa ko siya makita. "Ang gugma may masilakon na unyang bulok kon mapukan ko kining kabangis sa habagat."

"Pag-ayo-ayo, Maning."

"Panalingini ako, Iyo."

"Ubanan ka unta sa grasya. Ang Diyos magbendisyon kanimo."

Miigot ang palid sa pultahan. Mihuot ang akong dughan. Ang kawili nahimong kuyamoy sa kamingaw nga misugod paghinol sa akong kahiladman.

Sa gawas nagmangtas ang bulhot sa habagat. Nagdaguok ang lawod. Unya, may nabati akong tinugalbong sa dagkong buto sa mga armas didto sa lusaran. Apan kadali ra kaayong nawala kay gisakmit man sa nagbagrong nga hangin.

(KATAPOSAN)